

LAGUTSKOTTETS UTLÅTANDE 5/2005 rd

Regeringens proposition med förslag till lagar om ändring av upphovsrättslagen och 49 kap. strafflagen

Regeringens proposition med förslag om godkännande av WIPO-fördraget om upphovsrätt och WIPO-fördraget om framföranden och fonogram samt till lagar om sättande i kraft av de bestämmelser i fördragen som hör till området för lagstiftningen

Till kulturutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 23 mars 2004 följande två propositioner till kulturutskottet för beredning och bestämde samtidigt att lagutskottet ska lämna utlåtande i ärendena till kulturutskottet:

- Regeringens proposition med förslag till lagar om ändring av upphovsrättslagen och 49 kap. strafflagen (RP 28/2004 rd)
- Regeringens proposition med förslag om godkännande av WIPO-fördraget om upphovsrätt och WIPO-fördraget om framföranden och fonogram samt till lagar om sättande i kraft av de bestämmelser i fördragen som hör till området för lagstiftningen (RP 29/2004 rd).

Sakkunniga

Utskottet har hört

- direktör Jukka Liedes och äldre regeringssekreterare Jorma Waldén, undervisningsministeriet
- lagstiftningsråd Asko Välimaa, justitieministeriet

- tullöverinspektör Anssi Kartila, Tullstyrelsen
- jurist Eeva Lantto, Kommunikationsverket
- ombudsman Arto Alaspää och ordförande Lasse Saarinen, AV-tuottajien tekijänoikeusyhdistys Tuotos ry
- biträdande direktör Tuomas Talonpoika, Upphovsrättsföreningen för utövande artister och ljudupptagningsproducenter GRAMEX
- direktör Jukka-Pekka Timonen, Kopiosto ry
- direktör Satu Kangas, Säveltäjien Tekijänoikeustoimisto Teosto ry
- projektchef, vicehäradsbörj Antti Kotilainen och Internet-rådgivare, juris kandidat, Ilkka Vuorenmaa, Upphovsrättens informations- och övervakningscentral
- jurist Tiina Ryhänen, Elisa Abp
- utvecklingsdirektör Marja-Liisa Virtanen, TeliaSonera Finland Abp
- forskare Tuomas Mylly
- professor Kimmo Nuotio
- professor Ari-Matti Nuutila
- juris doktor, docent Rainer Oesch.

Dessutom har Mediernas Centralförbund rf gett ett skriftligt utlåtande.

Samband med andra handlingar

Grundlagsutskottets har haft tillgång till utlåtande GrUU 7/2005 rd för sitt utlåtande.

REGERINGENS PROPOSITIONER

Proposition RP 28/2004 rd

Regeringen föreslår ändringar i upphovsrättslagen och strafflagen.

I propositionen föreslås vissa följdändringar i upphovsrättslagen på grund av direktivet från 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället. Vidare föreslås vissa ändringar som inte föranleds av direktivet samt vissa ändringar av teknisk natur.

Förbud i enlighet med direktivet mot kringgående av tekniska åtgärder och spridning av anordningar för att avlägsna eller kringgå tekniska åtgärder samt avlägsnande och ändring i elektronisk information om rättighetsförvaltning föreslås ingå i ett nytt kapitel i lagen. Straff för brott mot förbuden föreslås ingå i upphovsrättslagen och strafflagen.

Privat införsel av olagligt framställda exemplar av verk och annat material föreslås vara straffbart som upphovsrättsföreseelse. Analogt ska det vara straffbart att införa olagligt framställda verksexemplar för vidaretransport till tredje land. För införsel föreslås en påföljd i form av vederlags- och skadeståndsansvar. De olagligt framställda upptagningarna kan dömas att förverkas.

Kravet på förvärvssyfte för rekvisitet för upphovsrättsbrott i datanät eller datasystem ska slopas.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft så snabbt som möjligt efter att de har blivit antagna och stadfästa.

Bestämmelserna om avtalslicens, kompensationsavgift och vissa andra bestämmelser som hänger ihop med ändringar i friexemplarslagen avses träda i kraft vid en tidpunkt som bestäms genom förordning av statsrådet.

Proposition RP 29/2004 rd

I propositionen föreslås att riksdagen godkänner det den 20 december 1996 ingångna WIPO-fördraget om upphovsrätt samt det den 20 december 1996 ingångna WIPO-fördraget om framföranden och fonogram till de delar som fördragen innehåller bestämmelser som hör till området för lagstiftningen. Dessutom föreslås lagar om sätande i kraft av de bestämmelser i fördragen som hör till området för lagstiftningen.

WIPO-fördraget om framföranden och fonogram förbättrar det globala (internationella) skyddet för utövande konstnärers och fonogramproducenters rättigheter bl.a. genom att garantera utövande konstnärer och fonogramproducenter nya rättigheter och effektivare utövning av deras existerande rättigheter.

WIPO-fördraget om upphovsrätt har trätt i kraft den 6 mars 2002 och WIPO-fördraget om framföranden och fonogram har trätt i kraft den 20 maj 2002. För de fördragsslutande parter som ansluter sig till fördragen efter deras ikraftträdande träder fördragen i kraft tre månader efter deponeringen av ratifikations- eller tillträdesinstrumenten hos WIPO:s generaldirektör.

Om fördragens och lagarnas ikraftträdande för Finlands del föreskrivs genom förordning av republikens president.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

*Allmän motivering**Allmänna utgångspunkter för utlåtandet*

Lagutskottet har i linje med sitt behörighetsområde koncentrerat sig på kriminaliseringsfrågor och rättegångsförfarandet i behandlingen av regeringens förslag. Ur denna synvinkel tillstyrker det lagförslagen i proposition RP 28/2004 rd men med följande anmärkningar och ändringsförslag.

Utskottet har också behandlat godkännande av fördragen och förslagen till lagar om sättande i kraft av dem i proposition RP 29/2004 rd till den del de hänför sig till utskottets behörighetsområde. Utskottet har ingenting att anmärka på i fråga om dem.

Det grundläggande syftet med upphovsrätten är dels att skydda resultaten av redan utfört skapande arbete, dels att främja framtida skapande arbete genom att tillerkänna upphovsmannen ensamrätt till sin skapelse. Därför garanterar upphovsrättslagstiftningen upphovsmannen både ekonomiska och med upphovsmannens person förknippade s.k. moraliska rättigheter. Men inte ens upphovsrätten kan vara ovillkorlig och därför har den av olika skäl begränsats på många sätt i lagstiftningen. Begränsningarna varierar i enlighet med om upphovsrätten enligt lag ska åsidosättas helt och hållet eller om det med stöd av en bestämmelse om tvångs- eller avtalslicensiering är tillåtet att utnyttja verket.

Under de allra senaste årtiondena har upphovsrätten kommit att spela en allt större ekonomisk roll. En starkt bidragande orsak är att upphovsrättsligt skyddat material har förts över i en öppen nätmiljö som medger en snabb spridning av helt andra dimensioner än tidigare. Å andra sidan har det upphovsrättsligt skyddade materialets tillgänglighet i en sådan miljö gett upphov till nya risker för materialet eftersom också olagliga kopior av verken kan spridas mycket effektivare än förut.

Kommunikation i datanäten hör numera till vardagen och upphovsrättslagstiftningen tillämpas givetvis också på det material som är till-

gängligt i dem. Därmed finns det också en viss risk för att helt vanliga användare av datanätet av oförstånd utför funktioner som åtminstone ytligt sett kan uppfylla rekvisitet för t.ex. upphovsrättsbrott. Därför är det viktigt med bred och effektiv information om upphovsrättslagstiftningens innehåll och bland annat om de föreslagna ändringarna. Utskottet omfattar propositionens allmänna motivering (s. 14/II) på den punkten att de myndigheter som har hand om upphovsrättsliga frågor har ett särskilt informations- och rådgivningsansvar speciellt när det gäller enskilda som sysslar med kommunikation i datanäten. Med tanke på detta ansvar vore det till exempel tillrådligt att myndigheterna går ut med lättfattliga handledningar om innehållet i upphovsrättslagstiftningen.

Laglighetsprincipen

Lagutskottet framhåller att användarna av upphovsrättsligt skyddade verk i sista hand är enskilda människor i egenskap av konsumenter. Ur deras synvinkel får olika slag av tekniska åtgärder till skydd för upphovsrätten inte föras så långt att de till och med hindrar ett lagligt utnyttjande av verket. I den föreliggande propositionen föreslås för situationer av denna typ att det bl.a. ska vara tillåtet att kringgå en teknisk åtgärd som skyddar ett verk. I relation till lagstiftningen är det i sin tur viktigt för enskilda människor att de har en faktisk möjlighet att få reda på på vilka villkor och hur ett verk kan utnyttjas lagligt. Ur denna synvinkel kan upphovsrättslagen anses rent av exceptionellt svår. De otaliga ändringarna i den ursprungliga lagen har t.ex. gjort att det finns gott om interna hänvisningar i lagen.

Som grundlagsutskottet påpekar i sitt utlåtande kan det faktum att upphovsrättslagen är svårbegriplig bli ett problem med tanke på exakthetskravet i den straffrättsliga legalitetsprincipen. Också därför är det skäl att uppmärksamma att brott mot bestämmelserna om skydd för upphovsrätten gjorts straffbart över hela linjen som upphovsrättsförseelse enligt 56 a § i upphovs-

rättslagen. Bestämmelsen är en s.k. blancostraffbestämmelse. Problemen med sådana bestämmelser har påtalats av både lagutskottet och grundlagsutskottet i olika sammanhang (se t.ex. LaUB 28/2002 rd, s. 6/II och LaUU 5/1994 rd samt GrUB 25/1994 rd, GrUU 15/1996 rd och GrUU 20/1997 rd). Vad gäller laglighetsprincipen är det dessutom skäl att beakta att t.ex. blancostraffbestämmelsen i 56 a § med stöd av hänvisningsbestämmelsen i 60 § blir tillämplig på närstående rättigheter till upphovsrätten enligt lagens 5 kap.

Lagutskottet kommer med vissa detaljerade anmärkningar som går tillbaka till laglighetsprincipen i samband med detaljmotiveringen till 56 a §.

På grund av upphovsrättslagens svårbegriplighet är det inte heller helt problemfritt med tanke på den straffrättsliga legalitetsprincipen att ett centralt element i gärningsbeskrivningen i brottsrekvisiten till skydd för upphovsrätten i strafflagens 49 kap. är att gärningen står "i strid med upphovsrättslagen". I likhet med grundlagsutskottet anser också lagutskottet att upphovsrättslagens komplicerade innehåll måste beaktas särskilt när bestämmelsen om upphovsrättsförseelse eller brottsrekvisiten i strafflagens 49 kap. tillämpas i enskilda fall.

Lagutskottet anser att kulturutskottet i motiven till sitt betänkande har skäl att ta upp behovet av en översyn av upphovsrättslagen också på grund av ovan relaterade problem med laglighetsprincipen.

Detaljmotivering

1. Lag om ändring av upphovsrättslagen

Förbud mot tillverkning och spridning av anordningar för kringgående av tekniska åtgärder

Enligt föreslagna 50 b § 1 mom. är det förbjudet att tillverka eller importera i spridningssyfte, sprida till allmänheten, sälja, hyra ut, marknadsföra i försäljnings- eller uthyrningssyfte eller inneha i kommersiellt syfte anordningar, produkter eller komponenter eller delar av dem som

möjliggör eller gör det lättare att kringgå effektiva tekniska åtgärder. Det är inte heller tillåtet att tillhandahålla tjänster som möjliggör eller gör det lättare att kringgå en effektiv teknisk åtgärd. Brott mot förbudet föreslås bli bestraffat antingen som förseelse gällande kringgående av tekniska åtgärder enligt 56 e § i upphovsrättslagen eller som brott gällande anordningar för kringgående av tekniska åtgärder för skydd av verk enligt 49 kap. 4 § i strafflagen. Det strängaste straffet när rekvisitet för den sistnämnda gärningen uppfylls föreslås vara fängelse i ett år.

På grund av den föreslagna nya kriminaliseringen är det viktigt att det så entydigt som möjligt framgår av 50 b § i upphovsrättslagen vilka anordningar förbudet gäller. I paragrafens 2 mom. föreskrivs om tre olika fall där anordningar, produkter eller komponenter omfattas av förbudet i 1 mom. I det första fallet är sådana anordningar eller tjänster förbjudna som marknadsförs, utannonseras eller hålls till salu som ett medel att kringgå effektiva tekniska åtgärder. Om marknadsföring eller utannonsering uttryckligen föreskrivs som rekvisit för anordningar eller tjänster som omfattas av förbudet är resultatet en cirkelbestämmelse, eftersom marknadsföring precis i försäljnings- eller uthyrningssyfte enligt 1 mom. är förbjudet. Å andra sidan finns det en likadan bestämmelse i artikel 6 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället. Enligt lagutskottets bedömning uppfylls bestämmelsens huvudsakliga syfte redan genom att marknadsföring av anordningar eller tjänster som enligt 50 b § 2 mom. 2 och 3 punkten i upphovsrättslagen är förbjudna. Därför föreslår lagutskottet

att kulturutskottet övervägar om föreslagna 50 b § 2 mom. 1 punkten i upphovsrättslagen är nödvändig.

Skiljeförfarande

I 54 § i upphovsrättslagen föreskrivs i vilka saker tvister avgörs genom skiljeförfarande "på det sätt som bestäms genom förordning av statsrådet". Grundlagsutskottet framhåller i sitt utlåtande

de att en öppen fullmakt att i förordning bestämma om skiljeförfarande inte är korrekt mot bakgrund av kravet i grundlagens 21 § 2 mom. och att garantier för en rättvis rättegång och god förvaltning ska tryggas genom lag. Därför anser utskottet att det är nödvändigt att dels lägga till bestämmelser i lagen om grunderna för de rättigheter och skyldigheter som behövs för att tillgodose parternas rättssäkerhet i ett skiljeförfarande, dels formulera bemyndigandet att utfärda förordning — om det överhuvudtaget anses behövt — så att det avser utfärdande av bestämmelser som är noggrannare än lag. Lagutskottet uppmärksammar i sin tur dessutom att det i den gällande upphovsrättsförordningen (574/1995) bara finns tre paragrafer om skiljeförfarande. Om en sådan särskild lagstiftning fortfarande anses nödvändig föreslår lagutskottet

att de nuvarande bestämmelserna om skiljeförfarande i upphovsrättsförordningen flyttas över till lagen och att bemyndigandet att utfärda förordning i lagen stryks.

Upphovsrättsförseelse

Föreslagna 56 a § 1 mom. innehåller i sak två olika brottsbeskrivningar som motsvarar upphovsrättsförseelse. Enligt den första gör sig den skyldig till förseelse som uppsåtligt eller av grov oaktsamhet bryter mot en sådan bestämmelse i upphovsrättslagen som skyddar upphovsrätten eller handlar i strid med en föreskrift som utfärdats med stöd av 41 § 2 mom. eller bryter mot 51 § eller 52 § eller mot ett förbud som avses i 53 § 1 mom. eller 54 b § 1 mom.

Bestämmelsen är besvärlig för att beskrivningen av den straffbara gärningen är mycket lös i sin generella hänvisning till de bestämmelser i lagen som skyddar upphovsrätten. Lagutskottet hänvisar till den allmänna motiveringen och vill fästa allvarlig uppmärksamhet vid att ett sådant skrivsätt inte uppfyller moderna krav på straffbestämmelser.

Att den föreslagna bestämmelsen är problematisk understryks inte bara av att bestämmelserna i upphovsrättslagen som sagt är svårbegripliga utan också av att uppsåt och grov oaktsamhet nämns sida vid sida som villkor för tillräknande. Problemen med bestämmelsen kan möjligen delvis lösas genom att bestämmelsen om förbudsvillfarelse i strafflagens 4 kap. 2 § tillämpas i enskilda fall. Där sägs att en gärningsman är fri från straffansvar om han eller hon felaktigt tror att en gärning är tillåten, om villfarelsen ska anses vara uppenbart ursäktlig bl.a. med anledning av att innehållet i en lag är speciellt svårbegripligt.

Lagutskottet anser ändå att problemen med paragrafens 1 mom. 1 punkt inte enbart kan lösas genom tillämpning av bestämmelsen om förbudsvillfarelse. Därför har utskottet beslutat föreslå att villkoret för tillräknande avgränsas till uppsåt. Därmed kan enbart brott mot aktsamhetsplikten aldrig leda till att en person bestraffas för upphovsrättsförseelse. Det som också talar för att grov oaktsamhet bör strykas från villkoren för tillräknande vid tillämpning av bestämmelse är att grov oaktsamhet inte rimmar särskilt väl med den andra gärningsbeskrivningen i momentets 2 punkt.

Det huvudsakliga problemet med 56 a § 1 mom. 2 punkten i upphovsrättslagen har som grundlagsutskottet påpekar samband med att där inte krävs att gärningen ska ha utförts i kommersiellt syfte, utan att det är straffbart att föra in ett exemplar också för enskilt bruk. Inresande personer kan följaktligen med stöd av bestämmelsen misstänkas ha gjort sig skyldiga till upphovsrättsförseelse, om de har med sig ett enligt anskaffningslandets lagstiftning lagligt framställt exemplar av ett verk. Grundlagsutskottet anser därför att kravet på balans mellan de grundläggande rättigheterna inte tillgodoses på bästa möjliga sätt, om också de från upphovsskyddssynpunkt allra obetydligaste gärningarna kriminaliseras i en sådan utsträckning. Därför anser utskottet att straffbestämmelsen berör så många människor och så många gärningar att den lämpligen bör ses över för att bättre uppfylla kravet på proportionalitet och exakthet.

Lagutskottet omfattar grundlagsutskottets syn på kriminaliseringens omfattning. Det anser det oacceptabelt med en mycket omfattande kriminalisering på grund av eventuella bevisningspro-

blem i samband med införsel enbart för privat bruk som regeringen föreslår i den allmänna motiveringen (s. 74/I). En sådan bred kriminalisering blir sannolikt också högst slumpmässig på grund av praktiska kontrollproblem.

Det föreslagna rekvisitet är dessutom problematiskt till sitt innehåll eftersom det förutsätter att en person å ena sidan har en uppfattning om under vilka omständigheter verksexemplaret har framställts och å andra sidan om vad som sägs i vår upphovsrättslagstiftning om framställning av exemplar under sådana omständigheter. Rekvisitet uppfylls enligt förslaget redan i och med att en person har "grundad anledning att misstänka" att verksexemplaret har framställts under ovan avsedda omständigheter. Det är ytterst svårt att dra sådana slutsatser enbart utifrån de yttre omständigheterna t.ex. vid köp av ett verk och därför understryker lagutskottet att gränsen för misstanke i bestämmelsen aktualiseras först när någon omständighet som klart avviker från ett normalt köptillfälle mer eller mindre entydigt visar att det handlar om ett olagligt framställt verks exemplar.

Lagutskottet uppmärksammar bestämmelsens språkliga formulering som innebär att en person måste ha "grundad anledning att misstänka" den omständighet som avses i bestämmelsen. Formuleringen bör ses över för att den tydligare ska hänvisa till att det uttryckligen ställs högre krav på en anledning till misstanke.

Föreslagna 56 a § 1 mom. 2 punkten har ett acceptabelt syfte, att begränsa importen av olagligt framställda verksexemplar. I slutändan påverkar begränsningar i importen lönsamheten i sådan verksamhet som allmänt kränker upphovsrätten. Enligt den gällande bestämmelsen är bara det straffbart att någon för in ett olagligt framställt verksexemplar för att göras tillgänglig för allmänheten. Med hänsyn till bestämmelsens syfte kan det inte heller anses acceptabelt att någon utan begränsningar får föra in olagligt framställda verksexemplar för eget bruk, eftersom också sådana exemplar kan hamna på marknaden. En sådan import skulle samtidigt minska efterfrågan på lagligt framställda verksexemplar. Å andra sidan innebär proportionalitetskravet att

vilken som helst import av olagligt framställda verksexemplar inte kan vara straffbar. Därför måste paragrafen enligt lagutskottets mening formuleras om för att understryka att syftet är att ge upphovsrätten ett effektivt skydd men att de allra obetydligaste gärningarna med tanke på det upphovsrättsliga skyddet samtidigt går fria från kriminalisering.

Med denna motivering föreslår lagutskottet t.ex. följande lydelse för 56 a § 1 mom. i upphovsrättslagen:

Den som (*utesl.*)

1) bryter mot en sådan bestämmelse i denna lag genom vilken upphovsrätten skyddas eller handlar i strid med en föreskrift som utfärdats med stöd av 41 § 2 mom., bryter mot bestämmelserna i 51 eller 52 § eller mot ett i 53 § 1 mom. eller 54 b § 1 mom. avsett förbud, eller

2) till landet inför eller till finskt territorium för vidaretransport till tredje land inför *exemplar av verk* som han vet eller har *grundad* anledning att misstänka vara *framställda* utomlands under sådana omständigheter att en framställning i Finland skulle ha varit straffbar enligt denna lag,

skall, om inte gärningen skall bestraffas enligt 49 kap. 1 § strafflagen som upphovsrättsbrott, för *upphovsrättsförseelse* dömas till böter.

Förverkandepåföljd

I 58 § i upphovsrättslagen finns bestämmelser om förverkandepåföljd. I paragrafens nya 2 mom. föreskrivs att den som utfärdar strafforder har rätt att på yrkande av målsägande föreskriva att exemplaret av verket ska förstöras, om det har framställts eller spridits till allmänheten i strid med lagen eller införts i landet eller till finskt territorium på det sätt som avses i 56 a § 1 mom. 2 punkten. Enligt propositionens motivering (s. 140/I) är ändringen avsedd att underlätta förstöringen av framför allt olagliga exemplar av verk.

I 1 § 1 mom. i lagen om strafforderförfarande (692/1993) föreskrivs att det vid strafforderförfarande kan dömas ut bötesstraff och förverkandepåföljder på högst 1 000 euro för förseelser för vilka den straffbestämmelse som ska tillämpas på fallet inte med tanke på de föreliggande omständigheterna föreskriver strängare straff än böter och fängelse i högst sex månader. Men nu ger formuleringen i föreslagna 58 § 2 mom. i upphovsrättslagen den uppfattningen att det handlar om en specialbestämmelse som åsidosätter den översta gränsen i euro för förverkandepåföljd i lagen om strafforderförfarande. Enligt uppgift är meningen dock att bestämmelsen ska göra det klart i relation till 1 mom. att förstöringsorder kan utfärdas också när förverkandepåföljd föreskrivs i strafforderförfarande. Det betyder att tillämpningen fortfarande bestäms av lagen om strafforderförfarande i fråga om förverkandepåföljd.

Lagutskottet anser att tolkningsproblemen bara kan undvikas om bestämmelsen förtydligas med en hänvisning till ett förfarande enligt lagen om strafforderförfarande.

Lagutskottet föreslår därför att kulturutskottet formulerar om 58 § 2 mom. i upphovsrättslagen t.ex. på följande sätt:

Om ett exemplar av ett verk har framställts eller spridits till allmänheten i strid med denna lag eller införts i landet eller till finskt territorium på det sätt som avses i 56 a § 1 mom. 2 punkten *och om exemplaret av verket döms förverkat till staten enligt lagen om strafforderförfarande (692/1993), kan det på yrkande av målsägande samtidigt föreskrivas att exemplaret av verket skall förstöras.*

Ansvarsfrihet för tjänstelevererande mellan-händer

Upphovsrättslagen föreslås bli kompletterad med en 60 a § där det hänvisas till 13—25 § i lagen om tillhandahållande av informationssamhällets tjänster (458/2002). I paragraferna föreskrivs om förhindrande av tillgång till material som kränker upphovsrätt eller närståenderättigheter och förfarandet i sådana fall.

Enligt propositionens motivering (s. 140/II) uppfyller hänvisningsbestämmelsen tillsammans med de generella processrättsliga reglerna kraven i artikel 8.3 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närståenderättigheter i informationssamhället. De innebär att medlemsstaterna ska säkerställa att rättsinnehavare har möjlighet att begära ett föreläggande gentemot mellanhänder vars tjänster utnyttjas av en tredje part för att begå intrång i en upphovsrätt eller närstående rättighet. Föreläggande ska därmed också kunna riktas mot mellanhänder som inte har haft möjlighet att kontrollera det material som förmedlas via mellanhandens förbindelser.

Regeringen anser (s. 46/II) att bestämmelserna om säkringsåtgärder i privaträttsliga tvistemål i 7 kap. rättegångsbalken — inte minst kapitlets 3 § — är tillämpliga också mot tjänstelevererande mellanhänder oberoende av leveransens natur. Men lagutskottet har uppmärksamgjorts på ett tingsrättsbeslut som meddelats efter det att propositionen avlåtits som förkastat ansökan om föreläggande som hindrar en operatör som fungerat som mellanhand att få tillgång till material som kränker upphovsrätten.¹ Tingsrätten avvisade ansökan om säkringsåtgärder och ansåg att de sökande inte hade visat att det yrkande som utgjorde ett villkor för tillämpning av 7 kap. 3 § rättegångsbalken var berättigat och att villkoret för det yrkande som låg till grund för säkringsåtgärder alltså inte hade uppfyllts.

Av dessa orsaker har utskottet fått lov att bedöma på nytt i vilken mån den föreslagna bestämmelsen ger upphovsrättsinnehavarna ett adekvat skydd. Med hänsyn framför allt till att antalet intrång i upphovsrätten enligt uppgift fortsatt ökat har lagutskottet beslutat föreslå att upphovsrättslagen redan nu kompletteras med bestämmelser som medger åtgärder för att hindra fortsatta intrång. Trots att sådana bestämmelser nu tas in i upphovsrättslagen understryker utskottet att det finns all orsak att ta upp dem

¹ Helsingfors tingsrättsbeslut nr 31693, meddelat 21.12.2004 (inte laga kraft vunnet).

till ny granskning när Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/48/EG om säkerställande av skyddet för immateriella rättigheter sätts i kraft. Fram till dess vet man kanske också hur paragraferna fungerar.

Lagutskottet har utgått från följande faktorer i sin bedömning av de nya bestämmelsernas innehåll. För det första har upphovsmännen berättigade förväntningar om en rättvis ersättning för användningen av sina skapelser. Då måste det finnas adekvata instrument för att hindra olaglig verksamhet. De bör primärt rikta sig mot den som påstås göra upphovsrättsligt skyddat material tillgängligt för allmänheten utan upphovsmannens samtycke. För att garantera att instrumenten är tillräckligt effektiva bör de i sista hand också kunna riktas mot teleföretag som fungerar som informationsförmedlande mellanhänder. Det är viktigt både med tanke på den fria kommunikationen i allmänhet och rättssäkerheten för den som påstås ha gjort sig skyldig till en kränkning i synnerhet att det ställs adekvata villkor för sådana åtgärder som ingriper i kommunikationen och att förfarandet garanterar att alla parter rättigheter tillgodoses. Enligt utskottets mening är det också viktigt att de föreslagna bestämmelserna inte i något fall äventyrar deras rättigheter som är utomstående i relation till den omstridda kommunikationen.

Förhindrande av tillgång till material som kränker upphovsrätten, ny 60 a—60 d §

Utifrån de allmänna synpunkterna ovan föreslår utskottet att lagen kompletteras t.ex. med följande paragrafer om förhindrande av tillgång till material som kränker upphovsrätten.

60 a §. Enligt paragrafens *1 mom.* ska domstolen ha rätt att förordna att administratören av en sändare, server eller någon annan sådan anordning eller någon annan tjänstelevererande mellanhand ska överlämna kontaktuppgifter om anslutningen till upphovsmannen eller dennes företrädare. Föreläggandet gäller alltså teleoperatörer i kommunikationsbranschen. De överlämnade uppgifterna gäller bara den teleanslutning från vilken upphovsrättsligt skyddat material

görs tillgängligt för allmänheten utan upphovsmannens samtycke. I den begäran om överlämnande av uppgifter som ges in till domstolen ska det alltså visas att det är fråga om sådant material.

Eftersom uppgifter med stöd av *1 mom.* inte överlämnas till en myndighet utan direkt till en annan person ska bestämmelsen också innehålla ett villkor som begränsar överlämnandeskyldigheten. Uppgifter kan överlämnas bara i fråga om en anslutning från vilken material som kränker upphovsrätten görs tillgängligt för allmänheten i en omfattning som är betydande med tanke på det upphovsrättsliga skyddet. I sista hand är det domstolen som ska kontrollera att material görs tillgängligt för allmänheten i den kvantitativa omfattning som bestämmelsen avser. Om villkoret inte uppfylls kan upphovsmannen eller dennes företrädare alltid vända sig till polisen. Med stöd av *36 § 2 mom.* i polislagen har polisen i sin tur rätt att av ett teleföretag och av en sammanslutningsabonnent få kontaktuppgifter om en sådan teleanslutning som inte är upptagen i en offentlig katalog eller andra uppgifter som specificerar en teleterminalutrustning eller en anslutning, om uppgifterna i ett enskilt fall behövs för utförandet av en uppgift som ankommer på polisen.

Det kan bara vara fråga om överlämnande av uppgifter i ett enskilt fall och därför bör begäran om överlämnande specificeras så att domstolen kan meddela ett tillräckligt noggrant avgränsat föreläggande och att den operatör som fungerar som mellanhand på behörigt sätt kan lokalisera vilken teleanslutning det är fråga om.

Paragrafens *2 mom.* föreslås innehålla en hänvisning till vissa paragrafer i lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation (516/2004). På en upphovsman eller dennes företrädare som fått kontaktuppgifter tillämpas följaktligen samma bestämmelser som på andra utomstående personer som med stöd av lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation har rätt att behandla identifieringsuppgifter i elektronisk kommunikation.

För operatörer som fungerar som mellanhänder är det en lagfäst skyldighet utanför den nor-

mala verksamheten att överlämna uppgifter med stöd av paragrafen. I sista hand hjälper överlämnandet av uppgifter andra privata aktörer att trygga sina ekonomiska intressen. Därför föreslår lagutskottet att det föreskrivs att en operatör som fungerar som mellanhand med stöd av 3 mom. ska ha rätt att få ersättning av den som begärt kontaktuppgifter för kostnaderna för överlämnande av uppgifter liksom för en skada som mellanhanden eventuellt får stå till svars för på grund av att uppgifter överlämnats. Ersättningskyldigheten bidrar sannolikt samtidigt till att inrikta begäran om överlämnande av uppgifter enligt paragrafen på sådana fall som är betydelsefulla med tanke på det upphovsrättsliga skyddet.

60 a § (Ny)

Upphovsmannen eller dennes företrädare har på föreläggande av domstolen och utan hinder av sekretessbestämmelserna rätt att i enskilda fall av administratören av en sändare, server eller någon annan sådan anordning eller av någon annan tjänstelevererande mellanhand få kontaktuppgifter om en teleanslutning från vilken upphovsrättsligt skyddat material i betydande omfattning med tanke på det upphovsrättsliga skyddet görs tillgängligt för allmänheten utan upphovsmannens samtycke. Uppgifterna skall överlämnas utan onödigt dröjsmål. Bestämmelserna i 8 kap. i rättegångsbalken tillämpas på behandlingen av ett ärende som gäller överlämnande av uppgifter.

Bestämmelserna om konfidentialitet och integritetsskydd, behandlingen av meddelanden och identifieringsuppgifter, data-skydd, styrning och tillsyn, tvångsmedel samt straff i 4, 5, 8, 19, 31, 41 och 42 § i lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation (516/2004) tillämpas på en upphovsman eller dennes företrädare som fått tillgång till kontaktuppgifter enligt 1 mom.

Upphovsmannen eller dennes företrädare i denna paragraf skall ersätta kostnaderna för att verkställa föreläggande om överlämnande av uppgifter och eventuella skador för administratören av en sändare, server eller någon annan sådan anordning eller någon annan tjänstelevererande mellanhand.

60 b §. I paragrafen föreslås en bestämmelse om att upphovsmannen eller dennes företrädare i syfte att hindra fortsatt kränkning av upphovsrätten har rätt att väcka talan mot den påstådda kränkaren. Om domstolen bifaller talan bör den förordna att material som kränker upphovsrätten inte längre får göras tillgängligt för allmänheten. Förbudet kan förenas med vite.

60 b § (Ny)

Upphovsmannen eller dennes företrädare har för att förbjuda fortsatt kränkning rätt att föra talan mot den som gör material som påstås kränka upphovsrätten tillgängligt för allmänheten. Om domstolen bifaller talan skall den samtidigt förordna att materialet inte längre får göras tillgängligt för allmänheten. Domstolen kan förena sitt föreläggande med vite.

60 c §. I paragrafen föreslås att domstolen ska kunna meddela föreläggande om att avbryta åtgärder för att göra material som påstås kränka upphovsrätten tillgängligt för allmänheten. Föreläggande om avbrytande ska meddelas den operatör som fungerar som mellanhand. Det ska inte specificeras hur föreläggandet verkställs tekniskt; det får operatören bestämma.

Enligt 1 mom. ska föreläggande om avbrytande kunna meddelas under en rättegång om förbudstalan enligt 60 b §. Eftersom det handlar om ett föreläggande om avbrytande krävs det givetvis att det material som påstås kränka upphovsrätten fortfarande hålls tillgängligt för allmänheten. För ett föreläggande om avbrytande krävs det också att domstolen bedömer att föreläggandet inte är oskäligt med hänsyn till den persons,

mellanhands och upphovsmans rättigheter som gör materialet tillgängligt för allmänheten.

I 2 mom. föreskrivs om möjlighet att meddela föreläggande om avbrytande när förbudstalan enligt 60 b § ännu inte har väckts. I så fall måste saken avgöras i ett betydligt osäkrare läge än om talan redan har tagits upp till behandling och därför kan föreläggande om avbrytande meddelas bara om det utöver villkoren i 1 mom. samtidigt är uppenbart att upphovsrätten i annat fall allvarligt äventyras. I praktiken betyder det att det behövs bevis för att de ekonomiska förlusterna för upphovsmannen blir avsevärda om föreläggande om avbrytande inte meddelas förrän rättegången har börjat. Av rättssäkerhetsskäl ska det också krävas att domstolen innan den meddelar föreläggande ska bereda både den mot vilken föreläggande begärts och den som gör material, som påstås kränka upphovsrätten tillgängligt för allmänheten, tillfälle att bli hörda. Ett föreläggande om avbrytande enligt detta moment är i första hand en föregripande åtgärd som ska tillgodose upphovsmannens ekonomiska rättigheter och därför ska snabba åtgärder kunna krävas av upphovsmannen eller dennes företrädare efter det att föreläggande har meddelats. Föreläggandet upphävs därför om förbudstalan enligt 60 b § inte väcks inom en månad från föreläggandet. Bestämmelserna om behandling av ansökningsärenden i rättegångsbalken tillämpas på behandling av ett ärende enligt detta moment.

I linje med det ovan sagda ser lagutskottet det som mycket viktigt att de parter som är utomstående i den upphovsrättsliga tvisten inte på något sätt behöver bli lidande av att tvisten har aktualiserats. Därför föreslås ett ovillkorligt förbud i 3 mom. mot att ett föreläggande om avbrytande med stöd av vare sig 1 eller 2 mom. inte får äventyra tredje mans rätt att sända och ta emot meddelanden.

För att föreläggande om avbrytande inte ska begäras på mycket lösa grunder föreslås det i 4 mom. att den som begär ett föreläggande om avbrytande ska vara skyldig att ersätta kostnaderna för den som meddelats ett föreläggande liksom också innehavaren av en teleanslutning samt den skada som orsakats av att föreläggan-

det verkställs i det fall att förbudstalan enligt 60 b § förkastas eller föreläggande om avbrytande enligt 2 mom. förfaller.

60 c § (Ny)

*När domstolen behandlar talan enligt 60 b § kan den på yrkande av upphovsmannen eller dennes företrädare förordna att administratören av en sändare, server eller någon annan sådan anordning eller någon annan tjänstelevererande mellanhand vid vite avbryter åtgärderna för att göra material som påstås kränka upphovsrätten tillgängligt för allmänheten (**föreläggande om avbrytande**), om det inte kan anses oskäligt med hänsyn till den persons, mellanhands eller upphovsmans rättigheter som gjort materialet tillgängligt för allmänheten.*

Innan talan enligt 60 b § väcks kan domstolen på yrkande av upphovsmannen eller dennes företrädare meddela ett föreläggande om avbrytande, om förutsättningar enligt 1 mom. finns för det och om det är uppenbart att upphovsmannens rättigheter annars allvarligt äventyras. Domstolen skall bereda den mot vilken föreläggande begärs och den som gör material som påstås kränka upphovsrätten tillgängligt för allmänheten tillfälle att bli hörda. I övrigt tillämpas 8 kap. i rättegångsbalken på behandlingen av ärendet. Ett föreläggande om avbrytande som meddelats med stöd av detta moment förfaller, om inte talan enligt 60 b § väcks inom en månad från föreläggandet.

Ett föreläggande om avbrytande som meddelats med stöd av denna paragraff får inte äventyra tredje mans rätt att sända och ta emot meddelanden.

Den som begärt föreläggande om avbrytande skall ersätta den som meddelats föreläggande liksom också innehavaren av den berörda teleanslutningen för den skada som orsakas av att föreläggandet verk-

ställs samt för utgifterna i ärendet, om talan enligt 60 b § förkastas eller föreläggande om avbrytande förfaller med stöd av 2 mom.

60 d §. Bestämmelserna i 60 a—60 c § ska också tillämpas på en i 5 kap. i upphovsrättslagen avsedd innehavare av en närstående rättighet och dennes företrädare.

60 d § (Ny)

Bestämmelserna i 60 a—60 c § tillämpas också på innehavaren av en närstående rättighet och dennes företrädare.

Lagutskottet påpekar att de föreslagna nya paragraferna i lagen gör att mellanrubriken före 60 a § måste ändras. Den kunde lämpligen lyda t.ex. Förhindrande av tillgång till material som kränker upphovsrätten.

2. Lag om ändring av strafflagen

Kringgående av tekniska åtgärder

Strafflagens 49 kap. föreslås bli kompletterad med en ny 3 § om kringgående av tekniska åtgärder. Den som i strid med förbudet i 50 a § i upphovsrättslagen och så att gärningen är ägnad att åsamka betydande skada eller olägenhet kringgår en effektiv teknisk åtgärd för skydd av ett verk ska straffas. Straffet är böter eller fängelse i högst ett år.

Utskottet uppmärksammar paragrafmotiveringen (s. 142/II) som ger en mycket bred tolkning av bestämmelsens räckvidd: "... är det fråga om flera rättsinnehavare, vars verk eller andra skyddade objekt utsatts för olovligt kringgående av tekniska åtgärder. Ett brott skall bedömas som en helhet, så att gärningen ska anses omfatta alla de av personen utförda olovliga avkodanden eller kringgåenden, för vilka den i 8

kap. 1 § 1 mom. 4 punkten strafflagen angivna två år långa preskriptionstiden ännu inte har löpt ut." Utskottet påpekar att ett så kategoriskt uttalande avviker från de principer som allmänt tillämpas inom straffrätten för att avgränsa brott så att säga i längdriktning. Då handlar det framför allt om hur man ska bedöma situationer där en persons beteende som uppfyller rekvisitet infaller under flera, tidsmässigt konsekutiva perioder. Genom reformen av 7 kap. i strafflagen 1992 försvann konstruktionen med s.k. fortsatt brott ur vår straffrätt. I samband med reformen påpekade lagutskottet i alla fall att en gärning som helt naturligt bör anses vara en enda gärning oftare bör anses som ett enda brott (se LaUB 15/1990 rd, s. 3). Men av detta följer ännu inte att alla gärningar som begåtts inom preskriptionstiden för ett brott utan vidare räknas till "samma gärning".

Därför påpekar lagutskottet att man med avvikelse från propositionens motivering först bör bedöma utifrån allmänna straffrättsliga principer om gärningarna är en eller flera. Därefter bör det prövas särskilt för var och en gärning om villkoret betydande skada eller olägenhet som avgör om kringgåendet av tekniska åtgärder ska anses straffbart eller inte uppfylls eller om gärningen i det fall att villkoret inte uppfylls möjligen bör bestraffas som en förseelse gällande kringgående av tekniska åtgärder enligt 56 e § i upphovsrättslagen.

Med hänvisning till det ovan sagda anser lagutskottet att kulturutskottet i motiveringen till sitt betänkande bör framhålla att propositionens motivering alltså avviker från de allmänna straffrättsliga principerna.

Utlåtande

Lagutskottet föreslår kulturutskottet

att kulturutskottet beaktar det som anförts ovan.

LaUU 5/2005 rd — RP 28/2004 rd, RP 29/2004 rd

Helsingfors den 15 april 2005

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Tuija Brax /gröna
vordf. Susanna Rahkonen /sd
medl. Esko Ahonen /cent
Tatja Karvonen /cent
Petri Neittaanmäki /cent
Heli Paasio /sd
Lyly Rajala /saml

Tero Rönni /sd
Petri Salo /saml
Minna Sirnö /vänst
Timo Soini /saf
Astrid Thors /sv
Jan Vapaavuori /saml.

Sekreterare var

utskottsråd Risto Eerola.